

בולנד אל-חיידי

מערבית: ששון סומך

צחוק קצר

"בעידן הכוב אין המשורר כותב את אשר עם לבו, ואין הקורא קורא אלא אשר אשר בלבו, והדיאלוג נמשל תוך פרצו צחוק קצרים, רציניים"

(מתוך מכתב)

אלו אַמְרָנוּ אַתְּ שְׁאִינְנוּ מְבִינִים
הֵינּוּ מְבִינִים מִמִּי שֶׁלֹּא הֵבִין
אַתְּ מָה שְׁאִמְרָנוּ
הֵינּוּ הוֹפְכִים
בְּחֻשְׁכַּת חִלּוּמֹת
לְחֹזֶן
לְעוֹלָם שְׂרוּעַ, רַב־הַשְׂרָאָה
אלו אַמְרָנוּ
הַמְּנֹת הוּא מִפְּרֶשׁ
וְהַדְּמָה הִיא תַּחְתִּיתוֹ שֶׁל יָם
וְהַבְּרִיּוֹת חוֹפִים מִעֲרֻטְלִים הַמְּצִיגִים עֲרֻתָם
בְּעֲרִית הַחוֹפִים
הֵי עֵינֵי הַיְדְעוֹנִי
מוֹכֵר הַצְּדָפִים
נוֹצְצוֹת מְשֻׁמְעוֹת רְחוּקָה אֶף מַלְחֵשׁ דְּמָמָה
וְאֵימַת מְנֹת
הֵיָה מוֹצֵא בְּאֶלְ"ף
הֵיָה מוֹצֵא בְּמִ"ם וּבְכָרִ"שׁ
מְשֻׁמְעוֹת
שְׁאִין לָהּ מְשֻׁמְעוֹת
אַלְמֵלִי בָּא אֵלֵינוּ, הַיְדְעוֹנִי
אַלְמֵלִי הֵבִיא אוֹתָנוּ הַיְדְעוֹנִי

אֲדַמַּת הַכֶּזֶב
עֵדֵן הַכֶּזֶב
אֲנוּ נִתְפַלֵּל בְּאֶזְנֵי הַיָּם הַטּוֹבֵעַ בְּצְדָפִים
בְּאֶזְנֵי הַחֻצֵץ שֶׁל הַיְדְעוֹנִי
וְנִסְמָא אֶת עֵין הַשֶּׁמֶשׁ לְמַעַן נַחֲיָה
בְּחֹזֶן
בְּעוֹלָם שְׂרוּעַ, רַב הַשְׂרָאָה,
נִתְפַלֵּל, עֵדֵן הַכֶּזֶב, לְכֹזֵב הָעֵדֵן
לְכֹזֵב הַיְדְעוֹנִי
כִּי הַמְּנֹת מִפְּרֶשׁ
וְהַדְּמָה תַּחְתִּיתוֹ שֶׁל יָם
וְהַבְּרִיּוֹת חוֹפִים מִעֲרֻטְלִים הַמְּצִיגִים עֲרֻתָם
בְּעֲרִית הַחוֹפִים
וְהַצְּחוּק הוּא שֶׁלֹּא נָבִין
אַתְּ מָה שְׁאִנְנוּ מְבִינִים.

בולנד אל-חיידי משורר עיראקי ממוצא כורדי. נולד בצפון עיראק בשנת 1926, ונדל בעיר הבירה, בגדאד. בשלהי מלחמת העולם השנייה נמנה אל-חיידי עם חבורת משוררים עיראקים צעירים שמרדו ברדידות השירה הרומאנטית-סנטימנטאלית שידה היתה אז על העליונה, וכן - בזו הניאור-קלאסית שקדמה לה, ואשר רישומה היה עדיין חזק בשירה העיראקית. אל-חיידי וחבריו שאפו ללמוד מהשירה האירופית המודרנית, ואימצו שברירי גישות פסיכואנליטיות, ויותר מאוחר - אקסיסטנציאליסטיות.

ספר שיריו הראשון של אל-חיידי, "פעימת החומר", שהופיע בשנת 1946, נשא עדיין את חותמו של הנוסח הרומאנטי-מיסטי של שירת "אל-מהג'ר" (משוררים נוצרים-לבנוניים שהיגרו ליבשת אמריקה; הבולט בהם הוא ג'בראן ח'ליל ג'בראן). אולם בה בעת החלה מסתמנת בשירתו - ובשירה העיראקית הצעירה בכלל - גישה פיוטית חדשה ופרוהודיה מהפכנית, חידושים אלה, שלימים כונו "שירה חופשית", הפכו עד מהרה לנחלת כלל הספרות הערבית החדשה.

תוך כך התקרב אל-חיידי אל חוגי האינטלקטואלים השמאליים ואף הושפע משירתם של פאבלו נרודה, נאזם חיכמת לואי אראגון ומשוררים שמאליים אחרים ברחבי העולם. בתקופת שלטונו של קאסם (1858-1963) היה אל-חיידי בין המשוררים שזכו במעמד מיוחד בשל עמדתם הפוליטית-מהפכנית ובשל יוקרתם הספרותית. אולם משהופל משטרו של קאסם גלה המשורר מארצו והתיישב בבירות, שם עסק בעריכה ובתרגום.

בין ספריו: שירי העיר המתה (1951), צעדים בנכר (1965), מסע האותיות הצהובות (1968) - שממנו נלקח השיר המובא כאן בתרגום, שירי השומר היגע (1971) ועוד.

לפעמים, אמר, בלילה, כשכולם ילכו לישון, אני קם למלא את הכוס וחוזר לטראסה. רטוב שם בפאנוראמה, לא יבש כמו שהיה אצלנו או בעכאס. וגם את הים רואים משם אחרת, ככה מלמעלה, בפאנוראמה רואים. אבל לפעמים, אחרי יום עם אנשים כאן, אני ממלא את הכוס ונשאר שם הרבה זמן, הוסיף ונשתתק, עיניו עברו ממנה והלאה. כנראה שחש במבטה מפני שעניו חזרו אליה, מתעשתות, מכסות על מוקד מעונה בחיך של נועם, במאור פנים. היה מוצא חן בעיניך לעשות את הנסיעה עכשיו, אמר, להגיע לשם פעם מאוחר בלילה.

לא ידעתי שהוא בא מחיפה, אמר נרי כשנסעו משם, וגבי נוכחה למורת רוחה כי למרות ששוחח כל הזמן עם היוצאים מן המסיבה גם הקשיב לדבריהם. אני מתאר לי שזה די שיעשע אותו, אמר. מה, אמרה גבי. הפגנת הערב, הכסף החדש בפעולה, אולי לא הערבים שהיו ממונים על האוכל. הוא לא דיבר על זה, אמרה. בוודאי שלא, אמר, הוא מן הזמנים ההם. איזה זמנים, אמרה. של הערבים העשירים, של הברייטים, אמר. גבי רצתה לשאול שאלות נוספות עליו ובמקום זאת אמרה, אצלם זה אחרת, אתה חושב. לא יודע איך זה אצלם, אבל הוא לא נמצא כאן, לא מאלה שנשארו כאן, אמר בקול יבש שעצר בעדה מלהמשיך ולדבר.

אף פעם לא ראיתי אותך וקדחת ככה, אמר נרי, שלא היה רוקד. פעם, לפני שנים, כששאלה אותו מדוע השיב לה בחיכוך הנכלם, לא יודע, לא התחלתי. וגבי, מסיבות שלא ביררה לעצמה, ביכרה שכן ימשיך ויהיה ולא הוסיפה לשאול. אבל לפעמים, כשהיתה רואה אותו הולך וצעדיו גמישים וזרזים למרות הגוף המסורבל, היתה אומרת בלבה שאילו היה מתחיל, כפי שאמר, היה מטיב לרקוד.

זה הוא שרצה בילד, חשבה פתאום, הוא רצה שיהיה עוד ילד, עוד בן וינתן לו השם השמור. ואני, כרגיל, לא חשבתי על זה באמת, כי אם הייתי חושבת אולי לא הייתי יכולה לעשות, וזה היה מן הדברים שעושים. כשהיה לנו ילד, אמר לה פעם, לפני שנים, עוד לפני שנישואו, הוא יהיה דומה לך. איך אתה יודע שאלה, והוא לא ענה. כאילו ידע מראש איך ייראה ילד, חשבה כעת. אבל את זה הוא עדיין לא יודע, חשבה, למרות שהוא רצה בעוד ילד, את זה בינתיים רק אני יודעת, והייתי מבכרת שכן יישאר. העניין בידיים שלי.

תמיד קראו לך נרי, שאלה, כן, אני חושב שכן, אמר בקול מסתייג, ככלל פעם שהגיעו לדרך בנוגע למוצאו. אצלנו בכית הספר היתה אחת נרי, אמרה, היתה יפה באמת וזה היה שמה.

האיש ההוא, שפגשנו במסיבה, אמרה, הוא גר בג'נבה? הוא לא סיפר לך, שאל וגבי אמרה, למה הגיע הערב? אולי בא לראות איך זה אצל היהודים, אמר. ואחר כך אמר, יש לו תפקיד בארגון המשפט הבינלאומי, שנים שהוא שם. אולי מארבעים ושמונה. גם הוא אמר ארבעים ושמונה, אמרה גבי. ונרי העיף בה מבט. במקום מלחמת השיחור, אמרה. תמיד חשבתי שיש לנו איוו הכנה, אמר, איוו שפה משותפת, הוסיף וצחק קצת, וכדרכו גם עיווה קצת את פניו, כמוחה את עקבות הצחוק.

על מה הוא דיבר אתך כל הערב, שאל כשעצרו ברמזור. בעיקר על אבנים, השיבה. זה לא נראה ככה, אמר, וגבי הסבה ראש אל המכוניות שעברו בזו אחר זו מעברו השני של הכביש. הרבה תנועה בשביל שעה כזו, אמרה, אבל נרי לא נהג כפי שציפתה, כפי שהורגל כבר, אלא המשיך בשלו ואמר, מתאים לך לפזר את השיעור, ואחר כך, עדיין כשלו, למה את לא משאירה אותו ככה לעתים קרובות, אמר.

מפריע לי שהוא לא מסודר, אמרה גבי, בפרט בקיץ אני אוהבת כשהוא אסוף. בעצם כבר ספטמבר, אמרה, אבל היום חם כמו באמצע הקיץ.

פעם, אמרה כששבו ונסעו, פעם, מאחורי גדר, עמדנו והצצנו במסיבה גדולה שנערכה בגן. היה קיץ והיא לבשה שמלה לבנה, פשוטה, והסתובבה שם עליזה ומוקפת אנשים וכשצחקה היו הנחייים שלה מתרחבים. על מי את מדברת, שאל. על זאת מכית הספר, אמרה, שקראו לה נרי. היא כבר עזבה את בית הספר ואיך אמרה שהיא מתחנת. את רואה את השרשרת על היד שלה, את הלוחית, היא אמרה, על הצד התחתון של הלוחית, זה שלא רואים, חרוט שם של מישור. שם של מי, אמר נרי לאחר שתיקה. לא יודעת, אמרה גבי, לא חושבת שאיך אמרה.

בטח רק סיפור, אמרה אחר כך. למה סיפרת אותו, שאל. לא יודעת, נזכרתי, השיבה, איך אהבה סיפורים כאלה. להגיד לך למה סיפרת, אמר, וכשלא ענתה אמר, כואי ואני אגיד לך מה שאיך אמרה. על הלוחית היה חרוט שם של מישור אחר, לא זה שאתו היא התחנתה, ושוב צחק קצת.

אולי תפתח את החלונות, אמרה גבי, ונרי לחץ על כפתור שלידו והחלונות הכהויים ירדו במהירות ומטחי רוח עברו בשריקות שעה שהם קרבו והלכו אל השטחים הבנויים. המכוניות האלה לא עשויות לחלונות פתוחים, אמרה. לסגור, שאל נרי. איך שאתה רוצה, אמרה. הדרך היתה פנויה כעת והוא נהג במהירות רבה והרוח עברה בצלילות. פתאום היטה חדות את המכונית ועבר, עדיין קרוב מאד, על פני רוכב אופניים.

אין לו אפילו מחזירי אוז, אמר כשהעלה את החלונות, וגבי הסבה את הראש לאחור והביטה ברמות הכהה, הרכונה קדימה, שנכנסה גם היא אל תחום רכי הקומות החשוכים. מאחוריה השתרע המישור, ריק ומואר קצת באור הירח היורד אל האופק, ומשני צדיה היו הברכיים, לא ברורות, אבל נעות בקצב, למטה מן הדמות הרוכבת היו מתעגלות לאט, עולות ויורדות ומתעגלות לאט.